

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vzdělávání dospělých ve výkonu trestu

Adult education in prison

Lukáš Littman

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Šaroch, Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku

2019

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Vzdělávání dospělých ve výkonu trestu* potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 18. dubna 2019

Děkuji PhDr. Jaroslavovi Šárochovi, Ph.D. za odbornou pomoc při vedení bakalářské práce.
Mé poděkování patří též JUDr. Miroslavovi Mitlöhnerovi, CSc. za zapůjčenou literaturu.

ABSTRAKT

Uložený trest je právním důsledkem trestné činnosti. Realizuje se ve věznicích prostřednictvím tzv. programu zacházení, který je pro každého vězně individuálně zpracovaný a mj. obsahuje i část týkající se vzdělávání a výuky. Cíle jsou v podstatě dva. Jednak dosažení určité pracovní kvalifikace a tím následně zlepšení postavení odsouzeného na trhu práce po vykonání trestu a jednak dosažení desistence tj. ukončení kriminální kariéry nebo alespoň dlouhodobého zdržení se kriminálního chování. Je notoricky známou skutečností, že se recidivující pachatele rekrutují především z okruhu osob s nedokončeným nebo jen základním vzděláním, bez vyučení a jakékoliv kvalifikace.

Smyslem učňovského školství, realizovaného v průběhu výkonu trestu odnětí svobody s perspektivními odsouzenými, je dát těmto lidem cestou dosažení určitého vzdělání šanci na nový život získáním legálních prostředků obživy a existence.

Ve své práci, která vychází z obecných penologických, penitenciárních a andragogických zásad docházím ke zjištění, že odsouzení mají o tuto možnost zájem, snaží se ji využít a jejím prostřednictvím se pokusit odpoutat od kriminální minulosti. Z výzkumu, kterým jsem mezi žáky provedl, vyplynulo, že mají zájem dosaženou kvalifikaci využít jednak jako osoby samostatně výdělečně činné, jednak ve formě závislé práce u vybraného zaměstnavatele.

Zdá se tedy, že cesta získání pracovní kvalifikace školní výukou je smysluplnou cestou k odstranění příčin kriminality a návratu do majoritní společnosti.

KLÍČOVÁ SLOVA

výkon trestu – vzdělávání odsouzených – pracovní kvalifikace – zaměstnání

ABSTRACT

Stored punishment is the legal consequence of criminal activity. It is implemented in prisons through a so-called treatment program, which is individually processed for each prisoner and includes, among other things, a section on education and training. Goals are basically two. On the one hand, the achievement of a certain job qualification and consequently the improvement of the position of the convicted on the labor market after the punishment and on the other hand the achievement of the desirability ie termination of a criminal career or at least a long delay in the criminal behavior. It is a notorious fact that reoffending offenders are recruited mainly from a group of people with incomplete or only basic education, without apprenticeship and any qualifications.

The purpose of apprenticeship education implemented during the execution of imprisonment with prospective convicts is to give these people a chance to achieve a certain education a chance for a new life by acquiring legal means of subsistence and existence.

In my work, based on general penology, penitentiary, and andragogic principles, I find that convictions have an interest in this possibility, try to use it and attempt to break away from the criminal past. The research I made between the pupils showed that they are interested in using the qualification, both as a self-employed person and in the form of dependent work with the selected employer.

It seems therefore that the way to get a job qualification through school education is a meaningful way to eliminate the causes of crime and return to the majority society.

KEYWORDS

Punishment - education of convicted - job qualifications - employment

Obsah

1	ÚVOD	7
2	TEORETICKÁ ČÁST	8
2.1	Podstata trestu	8
2.2	Problematika vzdělávání ve vězení	9
2.2.1	Faktory ovlivňující motivaci a úspěšnost vzdělávacího procesu ve výkonu trestu odnětí svobody.....	12
2.2.2	Negativa spojená s výkonem trestu na dopad průběhu vzdělávacího procesu	13
2.3	Penologická hlediska vzdělávání	15
2.3.1	Penitenciární pedagogika v systému penitenciárních a pedagogických věd	16
2.3.2	Penitenciární psychologie	18
2.4	Negativní dopady výkonu trestu na osobu odsouzeného.	19
2.4.1	Současný stav a perspektiva vězeňských kapacit.....	22
2.5	Pomoc neziskových organizací při získávání zaměstnání.....	23
2.6	Účel a poslání Asociace pedagogů odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody, z. s.	25
2.6.1	Strategický plán pro období 2015–2020	25
3	Výzkum	27
3.1	Charakteristika a motivace zřízení SOU ve Věznici Jiřice	27
3.1.1	Charakteristika objektu	27
3.1.2	Výukové obory.....	28
3.2	Vymezení problému, stanovení cíle šetření a formulování výzkumných otázek	28
3.3	Výběr nástrojů k sběru dat, charakteristika vzorku a popis sběru dat šetření	30
3.4	Analýza získaných dat.....	34
3.5	Vyhodnocení získaných údajů	35
4	ZÁVĚR.....	45
	Seznam použitých informačních zdrojů	47
	Seznam příloh.....	49

1 ÚVOD

Vězeňství je esenciální součástí trestní politiky státu. Česká republika jako demokratický právní stát vychází ze svých mezinárodních závazků, z respektu k lidským právům a svobodám a ze svého úkolu ochránit společnost před pachateli porušování právních předpisů. Účelem trestu nepodmíněného odnětí svobody má být nejenom izolace odsouzených, ale především intenzivní úsilí o napravení pachatele trestného činu a jeho budoucí reintegraci do společnosti lidí jednajících v souladu se zákony.¹

Jako zcela zásadní, se jeví smysl vzdělávání jako naděje odsouzených a z toho vyplývající cíl, kterým je získání či doplnění vzdělání. Prostřednictvím rekvalifikace u dospělých odsouzených mužů ve výkonu trestu, dochází k vytvoření podmínek pro další vzdělávání a pro uplatnění se na trhu práce poté, kdy budou z výkonu trestu propuštěni.

Odpověď na otázku vzdělavatelnosti vězňů a jejich uplatnitelnosti na trhu práce hledá v popisu běžného režimu, fungování a zhodnocování, střední škola k zahájení došlo 1. září 2011 ve Věznici Jiřice. Řada jejich absolventů se po vyučení a propuštění na svobodu zařadila do majoritní společnosti a již nerecidivovala.

Skutečnost, zda jedinec má anebo nemá stálé zaměstnání, je v kriminologii tradičně chápána jako jeden z významných faktorů, který může mít vliv na vznik kriminálního jednání. Dalším z faktorů, který se podílí na vzniku trestného činu, je stupeň dosaženého vzdělání, který má vliv na výběr trestného činu a způsob jeho provedení. Značná část recidivistů ve výkonu trestu odnětí svobody dosáhla pouze základního vzdělání, což jim omezuje výběr z nabídky zaměstnání a zaopatření svých potřeb.

Podle Tomáška a kol., „zaměstnání představuje zajištění legálních příjmů, vhodnou strukturaci času i sociálně příznivé vzory chování, s nimiž se zaměstnaný člověk na pracovišti zpravidla setkává, a to za současného vystavení se přirozené a neformální kontrole. Nezanedbatelným prvkem může být také nárůst sebevědomí či posílení víry ve vlastní schopnosti a dovednosti, které zaměstnáním získaný společenský statut vyvolá. Výzkumy kriminální kariéry naznačují, že nalezení uspokojivého pracovního poměru může být „zlomovým okamžikem“, který významně přispěje k jejímu ukončení. Zároveň ovšem z řady z nich vyplývá, že se nejedná o pevnou a vždy přítomnou vazbu mezi příčinou a následkem, neboť do hry zde vstupují faktory další, jako je například věk či osobní postoje daného jedince. Často dokonce není snadné rozhodnout, zda bychom v konkrétním případě

¹Ministerstvo spravedlnosti České republiky, *Koncepce vězeňství do roku 2025*, Praha: MS ČR 2016, s.3

měli zaměstnání chápat jako důvod, proč dotyčný trestné činnosti zanechal, anebo spíše oba tyto jevy brát jako důležité koreláty, které doprovázejí celkovou proměnu jeho osobnosti či životního stylu. Z uvedeného plyne, že zaměstnávání je pro kriminální politiku zásadním tématem.“ (Tomášek, 2017, s. 6).

Bakalářská práce se zaměřuje na posouzení specifiky vězeňského prostředí a na penologické, pedagogické a preventivní aspekty vzdělávání, které lze poskytovat dospělým odsouzeným v průběhu výkonu trestu odnětí svobody.

Cílem bakalářské práce je zjistit názory respondentů na možnosti získání popřípadě doplnění vzdělání a pracovní kvalifikace u odsouzených v průběhu výkonu trestu a v této souvislosti zohlednit specifika, která jsou s touto formou vzdělávání spojena a která tvoří nedílnou součást režimu výkonu trestu.

Dále pojednává o představách vězňů o možnosti využití dosaženého vzdělání a pracovní kvalifikace po propuštění na svobodu a o široké škále komplikací, které mohou mít negativní vliv na průběh a dokončení této formy vzdělávání při výkonu trestu odnětí svobody.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Podstata trestu

Podle Mitlöhnnera je trest právním důsledkem trestného činu, který ztvárňuje nepříznivé právní hodnocení pachatele a jeho konání. Má vliv na působení trestního zákona a je ukládaný výlučně soudem. Jeho účinnost je vynutitelná státní mocí (Mitlöhner, 2012).

V současné době dochází ke zpříšňování trestů u závažné trestné činnosti a jsou čím dál více uplatňovány alternativní tresty.

K dosažení účelu trestu, který již není oproti předchozí právní úpravě výslovně v trestním zákoníku vymezen, lze dospět dílčími kroky, kterými jsou individuální represe, individuální a ústřední prevence. Individuální represe spočívá v zabránění odsouzenému v páchání trestné činnosti použitím metod negativní povahy, které znemožňují další trestnou činnost, jako je kupříkladu odnětí svobody.

Podle Jelínka má každý trest efekt a) ochrannářský, kdy chrání společnost před pachatelem trestných činů, b) zábranný, kdy brání odsouzenému v páchání další trestné

činnosti, c) výchovatecký, kdy vychovává odsouzeného k řádnému životu, a d) preventivní, kdy působí výchovně na ostatní členy společnosti (Jelínek, 2014).

Novotný uvádí, že „o výchovném významu nepodmíněných trestů odnětí svobody by bylo možno se přít velmi dlouho. Vytvoření vězeňského systému zaručujícího, že odsouzení nebudou odcházet z výkonu trestu vcelku narušenější, než byli v době svého příchodu do vězeňského zařízení, by bylo nemalým úspěchem. V samotné podstatě odnětí svobody tkví možnost nejrůznějších škodlivých vlivů na odsouzené i možnost škodlivých vlivů ztěžujících jejich resocializaci.“ (Novotný, 1969, s. 141).

Obvyklou metodou resocializace, která formuje vedle práce druhou část programů zacházení s odsouzenými je vzdělávání (Solař, 2009). Vzdělávání je třeba chápat jako jeden z nástrojů naplnění hlavních zásad výkonu trestu odnětí svobody tak, jak jsou definovány v ustanovení § 2 zák. č. 169/1999Sb.² Podle tohoto nařízení se musí u odsouzených ve výkonu trestu posilovat taková stanoviska a dovednosti, které osobám ve výkonu trestu pomohou k návratu do společnosti a dovolí vést po propuštění autarkní život v souladu se zákonem.

Jinak řečeno, „prostřednictvím vzdělávání může odsouzený nabýt takové znalosti a dovednosti, které zvyšují šanci na jeho uplatnění na trhu práce v kvalifikované profesi.“ (Mezník, 1995, s. 47). Zásadní význam se klade zvláště ke vzdělávání odsouzených v takových oborech, kde je skutečná uplatnitelnost při absolvování středoškolské kvalifikace při jejím uplatnění na trhu práce. Platí, že kvalifikované povolání je typickým faktorem schopným vyloučit další případnou recidivu a návrat již propuštěného zpět do vězení.

Smysluplné trávení volného času mohou odsouzeným zajistit vzdělávací aktivity, jež mohou napomoci získat kulturní návyky a potřeby, Podporou ve vzdělávání odsouzených osob mohou být školní vzdělávací střediska nebo odloučená pracoviště, jak je uvedeno v ustanovení § 46 odst. 1 Vyhl. č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

2.2 Problematika vzdělávání ve vězení

Vzdělávání odsouzených upravuje § 34 zák. č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, podle kterého se odsouzeným, u nichž jsou pro to předpoklady, „obvykle umožní,

²Zásada nula poena sine lege

aby získali vzdělání na základní nebo i střední škole, anebo se zúčastnili dalších forem vzdělávání, které jim umožní získat a zvyšovat si svoji pracovní kvalifikaci“.

Resocializaci, a v jejím rámci vzdělávání odsouzených či dosažení prostřednictvím vzdělávání určité standardní pracovní kvalifikace uznatelné v občanském životě na svobodě, je tedy třeba chápat jako jeden z prostředků naplnění hlavních zásad výkonu trestu odnětí svobody. Podle Mezníka může odsouzený prostřednictvím vzdělávání „*nabýt takové znalosti a dovednosti, které zvyšují šanci na jeho uplatnění na trhu práce v kvalifikované profesi*“ (Mezník, s. 47).

Ustanovení § 29 odst. 2 písm. c) cit. ze zákona, věznicím přímo ukládá zákonnou povinnost vytvářet podmínky pro to, aby odsouzení mohli získat a stupňovat svou pracovní způsobilost a rozšiřovat svoji všeobecnou informovanost. Stejně ustanovení zákona dále vymezuje také základní formy vzdělávání, které odsouzeným obvykle umožňují, a to tehdy, jsou-li u nich pro takové vzdělávání předpoklady

Nejpočetnější skupinu vězňů tvoří odsouzení s dokončeným základním vzděláním, pro které je a i nadále bude, velice obtížné nalézt si práci. Právě proto u těchto odsouzených je třeba podporovat vzdělávací proces s cílem dosažení středoškolského vzdělání, a to alespoň ve formě vyučení v nějakém oboru.

Další právní normou je vyhláška čis. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody a v ní zejména ustanovení § 46 nadepsaného jako *Vzdělávání odsouzených*. Vzdělávání odsouzených je součástí programu zacházení s odsouzenými a jeho obsah tvoří vzdělávání:

- a) organizované či realizované středním odborným učilištěm, učilištěm a odborným učilištěm,
- b) vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnancem oddělení výkonu trestu (oddělení výkonu vazby a trestu),
- c) vzdělávání v korespondenčních kurzech a v síti základních, středních a vyšších odborných škol nebo vysokých škol České republiky.

Jediná vysoká škola, která umožňuje odsouzeným dosáhnout vysokoškolského vzdělání je Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, kde odsouzení mohou studovat bakalářský obor teologické fakulty v kombinované formě. Fakulta jako jediná z UK nabízí již několik let ve spolupráci s Vazební věznicí Praha Ruzyně možnost lidem během výkonu trestu studovat (Zdráhalová, 2017). „*Studium vysoké školy v průběhu výkonu trestu odnětí*

svobody je spíše výjimečnou záležitostí. Naproti tomu se standardní vzdělávání odsouzených v Čechách zásadně organizuje v centrech školní výuky.“ (Zdráhalová, 2017, s. 47). Z hlediska organizace, které se týká vzdělávání odsouzených, zajišťují zpravidla odloučená pracoviště středního odborného učiliště, učiliště a odborného učiliště. A pouze v těch věznicích, v nichž nejsou tato odloučená pracoviště zřízena, zajišťuje vzdělávání odsouzených oddělní výkonu trestu, resp. oddělení výkonu vazby a trestu.

Pro odsouzené je nespornou výhodou, že po dokončení studia nelze o dokladu o dosaženém vzdělání vyčíst, že toto vzdělání získal v průběhu výkonu trestu odnětí svobody.

Významnou skutečností ve vzdělávacím procesu je i možnost docházet do školy mimo věznic. Samozřejmě tuto možnost mají pouze ti vězni, kteří trest vykonávají ve věznicích s ostrahou a se zvýšenou ostrahou, ve věznicích pro mladistvé, a kterým pohyb mimo věznic za účelem docházky do školy, povolil ředitel příslušné věznice. V praxi je tato možnost uplatňována jednotlivě a spíše ojediněle. V rámci resocializace odsouzeného je kladen na dosažení vzdělání, je právní úprava, podle které jsou odsouzení, kteří jsou v denní formě studia posuzováni stejně, jako odsouzení vězni zařazení do práce. To zcela jednoznačně znamená, že vzdělávání odsouzených není žádnou doplňkovou aktivitou k pracovní činnosti, nýbrž plně hodnotnou přípravou na budoucí povolání.

Mezi populární činnosti, o které je ve věznicích zájem, náleží vedle tělovýchovných aktivit také výuka cizích jazyků a výuka řemesla (Widelak, 2009).

Podle informací Vězeňské služby České republiky je od 1. srpna 2004 podle zákonných úprav mohou odsouzení vykonávat trest odnětí svobody ve vzdělávacím systému. Musí splňovat podmínky pro umístění do výchovných nebo vzdělávacích programů, jsou povinni být přítomni ve vzdělávacím středisku minimálně 21 hodin týdně. Účast je možná ve vzdělávacích centrech, jedním z nejrozšířenějších je Rubikon, kurzy trvají v délce dva až tři měsíce, avšak jejich kapacita je velmi omezena a jsou realizovány maximálně čtyři v roce.

Vzdělávání ve věznicích se potýká s různými překážkami (Beer, 2015). Nejčastější problémy ve vzdělávání je neschopnost zajistit individuální přístup vychovatele či pedagoga ke každému odsouzenému odpovídající kvality, neboť dochází k neustálému navyšování kapacit věznic. Toto lze označit za nejzávažnější problematiku. Ve výkonu trestu jsou realizovány kurzy, nejčastější jsou z oborů zednictví, elektrotechnika, truhlářství,

gastronomie, kovovýroba a zahradnictví. Největší vzdělávací centra jsou ve věznicích Valdice a Rýnovice, ovšem postupně se rozrůstají o další.

V průběhu řemeslného vzdělávání jsou vězni připravováni i na živnostenské podnikání, kdy možnost získání výučního listu se stává motivací k dokončení studia. Zdá se, že jednou z takových cest je v první řadě umožnit osobám ve výkonu přístupu k vlastnímu podnikání. Jinými slovy řečeno, vyučit se a po propuštění z výkonu trestu umožnit průběh resocializačního procesu tak říkajíc, postavením na vlastní nohy s výučním listem v ruce. S ohledem na tento, do jisté míry, vyšší smysl podnikání v procesu resocializace by bylo vhodné přizpůsobit praxi při vydávání živnostenských oprávnění. Především by se mělo jednat o určitou liberalizaci v rozhodování soudů o zahrazení odsouzení a následně pak v praxi živnostenských úřadů.

2.2.1 Faktory ovlivňující motivaci a úspěšnost vzdělávacího procesu ve výkonu trestu odnětí svobody

Základním předpokladem úspěšnosti vzdělávacího procesu, je vlastní uvědomění si odsouzeného, že jediným praktickým a reálným východiskem z jeho zdánlivě začarovaného kruhu, střídání pobytu ve výkonu trestu s pobytem na svobodě, je předpoklad získání zaměstnání, jakožto trvalého zdroje obživy a východiska k postupnému řešení sekundárních problémů, jakými jsou zadluženost, absence vlastního bydlení a vymanění se z okruhu „*přátel*.“

Z výzkumu, prováděného Institutem pro kriminologii a sociální prevenci, bylo kupříkladu zjištěno, že řada respondentů pracovali, byť nelegálně a že práce je způsob, jak se vyrovnávají s těžkou životní situací, ve které se ocitli. V daném kontextu pak nejsou překvapením ani výroky respondentů, kteří i přesto, že páchali trestnou činnost, si našli částečný úvazek, neboť zaměstnání jim přinášelo takové symbolické zisky, jako například kontakt s nedelikventní populací (Tomášek, 2017).

Důvody zájmu o vzdělávací proces a míru jeho úspěšnosti, kterou je možno zcela pregnantně měřit poměrem počtu úspěšně dokončených a neúspěšných žáků lze v podstatě shrnout do následujících bodů:

1. pocit a přesvědčení o smysluplnosti vzdělávání a dosažení určité doložitelné kvalifikace jako nezbytného předpokladu úspěšného pokusu začít po výkonu trestu „nový život“;
2. vyloučení prvku bezúčelnosti ze svého života;

3. pochopení významu kvalifikovaného zaměstnání jako faktoru vedoucího k ukončení kriminální kariery.

Žijeme v postmoderní společnosti, jejíž pravidla a charakteristiky se dotýkají každého z nás, osoby ve výkonu trestu nevyjímaje. „*Problém postmodernismu je právě zvládnutí plurality, heterogenity a jinakostí životních způsobů, hodnot, zkušeností, specializací a celospolečenských vývojových trendů tak, aby to přispívalo k důstojnému životu člověka v lidské společnosti. Je to otevřená živá a celoživotní diskuse o možnostech, limitech jedince a o existenci lidského světa a přístupu k němu prostřednictvím porozumění a v něm nalézání místa pro seberealizaci, včetně různých rizik a potřeby se s nimi vyrovnávat. Odborníci v oblasti společenskovední, obzvláště ti, kteří mají v profesním působení na starost výchovu, si uvědomují zvyšující se náročnost výchovných úkolů, naléhavost výchovy v konfrontaci s výchovnými problémy žáků, studentů, klientů, chovanců.*“ (Mühlpachr, 2017, s. 124).

Není zásadního rozdílu mezi žáky na svobodě, nebo ve věznicích. Jediným rozdílem je, že život ve výkonu trestu odnětí svobody a jeho režim i trávení volného času působí na jedince negativně a tím se dosažení očekávaného efektu ztěžuje a komplikuje.

2.2.2 Negativa spojená s výkonem trestu na dopad průběhu vzdělávacího procesu

Přes veškeré nepochybně pozitivní dopady vzdělávacího procesu na resocializaci odsouzeného mohou v průběhu výkonu trestu odnětí svobody nastat takové okolnosti, které vzdělávací proces mohou ztížit, významně zkomplikovat anebo dokonce zcela znemožnit. I když je v zájmu samotného odsouzeného, a nakonec i celé společnosti, aby odsouzený, pokud postrádá pracovní kvalifikaci, si tuto kvalifikaci získal, nelze ignorovat fakt, že účelem trestu je dosažení nápravy odsouzeného za pomoci prostředků a metod stanovených jednak trestním zákonem a jednak zákonem o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb., v platném znění.

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. ve znění pozdějších předpisů, který byl účinný v době přijetí výše uvedeného zákona o výkonu trestu odnětí svobody neobsahoval žádné speciální ustanovení o účelu trestu odnětí svobody. Obecně byl účel trestu výslovně upraven v § 23 odst. 1 TZ, podle kterého „*je účelem trestu chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovávat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti*“.

Stěžejním prostředkem k dosažení účelu výkonu trestu odnětí svobody je program zacházení ve smyslu § 40 odst. 2 a § 41 zákona o výkonu trestu odnětí svobody. Obsahem programu zacházení může být zařazení odsouzeného do vzdělávacího procesu, včetně tedy do školy, která působení ve věznici, případě ve výjimečných případech lze umožnit dosažení vzdělání na škole mimo věznici. Dalšími prostředky k dosažení účelu výkonu trestu jsou odměny, kázeňské tresty, jakož i systém práv a povinností odsouzených.

Podle § 40 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody je tedy program zacházení definován obecně jako základní norma cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného a představuje klíčový prostředek penitenciární individualizace trestu odnětí svobody.

Je nezbytné mít neustále na paměti, že je systém výkonu trestu odnětí svobody pregnantně upraven několika právními předpisy, které je nutno beze zbytku respektovat. Paradoxně tyto předpisy reagují a zhodnocují pozitiva odsouzeného, jeho pracovní morálku, chování ve výkonu trestu odnětí svobody a jistěže by bylo možné sem zařadit i výborné studijní výsledky, které však z hlediska následně uvedených a rozebraných negativ působí kontraproduktivně. Jinými slovy řečeno, pozitivní vztah odsouzeného z podmínkám a obsahu výkonu trestu může při splnění zákonem stanovených podmínek u odsouzeného vést jednak k podmíněnému propuštění a jednak k přeřazení odsouzeného pro výkon dalšího trestu do věznice s mírnějším režimem.

Obě tyto varianty, kterými se oceňuje chování odsouzeného ve výkonu trestu, přináší ve svých důsledcích nedokončení vzdělávacího procesu, pokud se nepodaří umožnit odsouzenému ve vzdělávacím procesu pokračovat na svobodě. To ovšem může být často velice komplikovanou či dokonce nemožnou záležitostí.

Jedním z negativů, které mohou mít vliv na průběh vzdělávacího procesu je podmíněčné propuštění. Doba, po níž je možné žádat o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, je závislá na relevanci trestného jednání, za niž byl pachatel odsouzen, přičemž tou základní délkou vykonaného trestu odnětí svobody nezbytnou pro zahájení řízení o podmíněné propuštění je výkon nejméně z poloviny uloženého trestu. Polovinou trestu ve smyslu zmíněného předpisu lze chápat jako polovina období, na který byl trest odnětí svobody pravomocně uložen, anebo byl-li trest omilostněn případně byla vyhlášena amnestie prezidenta republiky, polovina trestu takto zmírněného.

Důležitým faktorem ovlivňující úspěšnost vzdělávání je přeřazování odsouzených. Podle § 56 TZ soud při ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody kromě jeho výměry rozhodne i o tom, v jakém typu věznice se trest bude vykonávat. Toto zařazení není po celou dobu výkonu trestu neměnné, ale naopak zákon předvídá možnost změny způsobu výkonu trestu, tj. přeřazení odsouzeného do věznice jiného typu během výkonu trestu.

Tato možnost představuje významný pozitivně motivační nástroj pro chování odsouzených. Záleží jen na odsouzeném, zda svým chováním a přístupem k výkonu trestu osvědčí, že si zaslouží větší míru svobody a menší rozsah kontroly, či naopak zavdává příčinu ke zpřísnění režimu (Kalvodová, 2012, s. 32). Přeřazení odsouzeného do jiného typu věznice může ovlivnit jeho další vzdělávání, a to formou předčasného ukončení studia, odsouzený sám sobě zamezí získání kvalifikace.

2.3 Penologická hlediska vzdělávání

Penologie je součástí právní vědy, jež se zabývá výkonem trestu a své poznatky čerpá z více vědních disciplín jako je třeba pedagogika. Pedagogika může být chápána jako způsob výchovy. Trest je z donucení, avšak pedagogika se zabývá formováním osobnosti, jedná se o dobrovolné vzdělávání. Naopak ve výkonu trestu se výchova a vzdělávání odsouzených zpravidla realizují z donucení. Avšak běžně dochází k podnětnému včlenění se odsouzených převýchovou obzvláště formou vzdělávání. *„Trest se aplikuje v průběhu výchovy jako jeden z prostředků. Na základě poznání, že trestem je možno odsouzeného rovněž vychovávat, třebaže v podmínkách izolace a z donucení se akceptovala potřeba zkoumání trestu a jeho výkonu rovněž z pedagogického hlediska. Jakmile se, ale pedagogika chtěla podílet na zkoumání volby prostředků zacházení v rámci trestně – právního, bylo nutné vytvořit samostatnou aplikovanou disciplínu, která se nazývá penitenciální pedagogika. Ta pak s přihlédnutím na svůj předmět, postupy a metody vstoupila do penologie jako jedna z jejích tvůrčích součástí“* (Beer, 2015, s 29). V souvislosti s penitenciární pedagogikou je nutno připomenout význam andragogiky. Existují rozdílné koncepce andragogiky. V našem pojetí je andragogika specifická součástí věd o výchově, vzdělávání a vyučování (Beneš, 2018). V rámci andragogiky je cílovou skupinou i osoba ve výkonu trestu, která s ohledem na deficit často i jen základního vzdělání, má s ohledem na organizaci takového vzdělávání a možnost zařazení do něho, získat vzdělání a tím i pracovní kvalifikace přinejmenším na úrovni vyučení a výučního listu.

Podle Beneše „charakter (druh) vykonávané práce ovlivňuje jako socializační instance i rozvoj schopností, motivace a orientaci člověka. Komplexní a náročná práce vede k rozvoji intelektuálních schopností a flexibility, ale i identity nebo sebekonceptu osobnosti. Tento vliv není ovšem jednostranný; lidé s výraznými schopnostmi a vysokou výkonností motivací si zpravidla najdou i náročnější a zajímavější práci. Naopak monotónní práce, jejíž podíl je nadále vysoký, může vést k frustracím, psychickým poruchám, neurózám pramenícím z nemožnosti kontrolovat svou činnost. Samozřejmě se tyto okolnosti projeví na ochotě se vzdělávat.“ (Beneš, 2018, s. 161). Na první pohled se jeví osoba ve výkonu trestu se zájmem o dosažení nebo zvýšení své pracovní kvalifikace a uplatnění na trhu práce blíže ke skupině „monotónní práce“. Ve skutečnosti však má ale možnost dosaženého vzdělání, tj. vyučení v příslušném oboru kreativně využívat, ať již jako zaměstnanec firmy, nebo jako osoba samostatně výdělečně činná na vlastní živnostenský list, v horším případě prací „na černo“. Ostatně v průběhu vzdělávacího procesu se nevěnuje pozornost pouze odborné části výuky, ale v návaznosti na všeobecně vzdělávací předměty jsou žáci (vězni) vedeni i k získávání alespoň nezbytného právního vědomí, včetně respektování právních norem, které se týkají zaměstnávání a samostatného podnikání.

2.3.1 Penitenciární pedagogika v systému penitenciárních a pedagogických věd

Výuka, jako součást výchovy je tradičně chápána jako pedagogická kategorie. „Víme, kdo vychovává, koho vychovává, známe cíle výchovy, prostředky, metody, formy a jsme zároveň dostatečně vybaveni odborně k plnění role vychovatele Výchova však má mnohé záludnosti a svízele. Obtížně přijímáme tezi, že výchova je sociální jev, který má specifické postavení v současné společnosti.“ (Mühlpachr, 2017, s. 123).

Významným prostorem pro uplatňování výchovného působení na jednotlivce je vězeňské prostředí, resp. naplňování výchovného účelu trestu prostřednictvím pedagogických disciplín a metod. Hovoříme tedy o prostředcích a metodách, které vedou k naplnění účelu výkonu trestu odnětí svobody, přesto, že již současný trestní zákoník výslovně účel trestu neuvádí.

Předchozí trestní zákon č. 140/1961 Sb., (dále jen TZ) v ustanovení § 23 odst. 1 stanovil, že „účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovávat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit i na ostatní členy společnosti.“ V současnosti nalezneme odpověď

na otázku, co je smyslem výkonu trestu odnětí svobody v ustanovení § 1 odst. 1. zák. čís. 169/1999 Sb., v platném znění, kde se uvádí, že „*účelem trestu odnětí svobody jsou prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit*“ jim v dalším páchání trestné činnosti. Naplňování takto vymezeného účelu trestu se realizuje metodami penitenciární péče, kterou tvoří výchovná manipulace s odsouzenými.

Dříve výchova odsouzených probíhala pouze formou výtvarných, zájmových a čtenářských kroužků, soutěžemi a sportovními aktivitami. Později se začalo s odsouzenými pracovat po jejich propuštění z výkonu trestu. Příprava na zapojení se do běžného života po propuštění neprobíhala. Následně se postupně na odborných základech vyvinula a ve výchovných ústavech pro nezletilé zrodila penitenciární práce, která byla do věznic následně zavedena. V současnosti je zajišťována pomoc při řešení osobních komplikací a rodinných problémů. Hovoříme o penitenciární pedagogice, jejíž aktuálnost je dána rozvojem problematiky výkonu trestu odnětí svobody a penitenciárních věd, kam penitenciární pedagogika náleží. Pojem penitenciární pedagogika není nový, ale objevuje se v zahraniční literatuře již v roce 1923. V bývalém Československu se touto problematikou zabýval Čepelák, který vymezil penitenciární pedagogiku jako obor aplikované pedagogiky, která je teorií nápravy a převýchovy osob odsouzených k trestu odnětí svobody (Čepelák, 1980).

Penitenciární pedagogika je tedy obor aplikované pedagogiky. Svým charakterem patří mezi speciální pedagogické disciplíny a její zvláštnost spočívá v tom, že objektem výchovného působení jsou osoby ve výkonu trestu, u nichž nebyl proces socializace dokončen nebo proběhl odchylně od společenských potřeb a cílů a specifikou vězeňského prostředí.

Výchovnou funkci výkonu trestu nelze chápat jen prostřednictvím působení pracovníků vězeňské služby, případně civilních mistrů jsou-li odsouzení zařazeni do pracovního procesu, nýbrž rovněž jako vzdělávací proces, ve kterém má odsouzený možnost získání odpovídající pracovní kvalifikace. Ta mu podle okolností může umožnit samostatný a řádný život po propuštění na svobodu a omezit tak nebezpečí recidivy.

Z praxe je známá celá řada případů, kdy i odsouzení s relativně vysokým stupněm dosaženého vzdělání, a to včetně vysokoškolského, dosáhli ve věznicích na získání kvalifikace

řemeslníka či kvalifikovaného dělníka (např. svářeč, soustružník kovů apod.). Aby bylo možné aplikovat teorii do prostředí praxe, je třeba zapojit všechny složky, tedy odsouzené do procesu výchovy. Toto tvrzení lze dokázat v tzv. otevřených věznicích, kde vychovatel působí jako dohled. Penitenciární pedagogika stanovuje určité prostředky a metody zlepšení výchovy na odsouzené osoby.

2.3.2 Penitenciární psychologie

Prostředí věznice je pro každého člověka velmi zatěžující. Dlouhodobý pobyt ve stejném prostředí vede k netečnosti lidské psychiky. Dalším faktorem ovlivňující člověka je stres. K řešení je třeba přítomnosti psychologa. Psychologie se totiž zabývá duševními pochody, činnostmi a stavy, jinými slovy řečeno, zabývá se duševními jevy. Ve výkonu trestu a ochranných opatření se však duševní procesy vyvíjejí specifickým způsobem. Proto se pro tento účel vyčlenily speciálně přizpůsobené poznatky, zahrnuté do aplikovaného odvětví penitenciární psychologie (Čepelák, 1981). Ta se vyznačuje jako část aplikované psychologie. Předmětem penitenciární psychologie je studium faktů, zákonitostí a mechanismů psychické činnosti a jejich vnějších projevů, specifických skupin lidí ve výkonu, trestních sankcí spojených s izolací, ale rovněž tak pracovníků penitenciárních a výchovných zařízení (Čepelák, 1981). Penitenciární psychologie se zabývá i vztahy sociálními. Mezi odsouzenými a vychovateli, v kolektivních skupinách, a to i mimo penitenciární, výchovné nebo léčebné zařízení.

Opakované začleňování odsouzených do společnosti je problém, se kterým si neumí poradit žádná věda. Možným pomocným faktorem jsou poznatky ze sociologie o interakci mezi jednotlivcem a společností. Pomocí mezi místem ve vězení a vnějším světem je zákonitě rodina. Z uvedeného vyplývá, že zcela jednoznačně pomáhá vzdělávání. Toto záleží na typu věznice, přístupu zaměstnanců i prostor. Z uvedeného vyplývá, že zcela jednoznačně pomáhá význam vzdělávací role při resocializaci odsouzených osob. Toto vzdělávání může mít po formální stránce různé formy a různý obsah, který je téměř výhradně ovlivněn či vymezen možnostmi a podmínkami té které konkrétní věznice a je třeba vycházet jak z personálních možností, tak dostupnosti vhodné sítě škol.

2.4 Negativní dopady výkonu trestu na osobu odsouzeného.

V první řadě, tyto negativní dopady vedou k vytvoření souboru symptomů označovaných jako prizonizace, coby výsledku adaptace na přísně a vysoce organizovaný život ve vězení (časový rozvrh dne, nařízený způsob vystupování a chování vůči personálu, důraz na pořádek i kázeň), který vede ke ztrátě aktivity a zániku života „ze dne na den“. Až na výjimky, této formě podlehnou téměř všichni vězni. Typickým znakem je povrchní, předstíraná poslušnost a dobré chování. Oslabuje se tak schopnost adaptace na život na svobodě, a naopak se upevňuje zvyk vězeňského způsobu života. Jde vlastně o proces přizpůsobování se normám, hodnotám, názorům a postojům, které se vytvářejí v neformálních skupinách odsouzených. V podstatě se jedná o nežádoucí formu pravého přizpůsobení. Vězeň tyto hodnoty a normy zprvu jakoby neochotně a povrchně akceptuje, později však může dojít k identifikaci a ke ztotožnění (Sochůrek 2007).

Indikátorem hloubky prizonizace je konkrétní chování jedince, jelikož prostředí vězení se výrazně odlišuje od běžného života na svobodě. Někdy o hloubce prizonizace svědčí i některé vnější znaky, např. tetování, především na odkrytých částech těla jako je (obličej, krk, zápěstí apod. O tom, že prizonizace je velice závažný jev svědčí skutečnost, že se projevuje u lidí i po výkonu trestu odnětí, na svobodě. Ti jsou často natolik sžití s vězeňskou subkulturou, že již nejsou schopni plnohodnotně a normálně žít v běžné občanské společnosti. Vězení je velice často tak nenávratně poznamenalo, že nejsou schopni si normálně hledat práci, přátele, partnery.

„Mnohdy nálepka kriminálního je stopkou k získání jakékoliv i nenáročné práce. Navíc se dnes projevuje fenomén společnosti, že ten, kdo pracuje se má mnohdy hůře, než ten, který to tzv. riskne a žije mimo zákon. Mnoho odsouzených, kteří jsou často ve výkonu trestu odnětí svobody tvrdí, že trocha práce s výrobou drog jako třeba pervitin je finančně zajistí mnohem snadněji než jakákoliv práce. Takto se dá získat mnoho tisíc korun, naproti tomu, že takto označený recidivista nenajde práci za víc než minimální mzdu. Tito lidé se pak ve výkonu trestu scházejí, diskutují o své kriminální minulosti. Plánují, jak ji budou páchat po propuštění a dělí se o zkušenosti. Mnoho odsouzených se zde takto setkává s postupy, jak efektivněji páchat trestnou činnost.“ (Češka, 2012, s. 41).

Ve věznicích dochází v průběhu výkonu trestu k nepříznivým jevům, které jsou v rozporu se smyslem a účelem výkonu trestu, a v nemalé míře maří snahy výchovných pracovníků věznice o korekci chování a změny postojů odsouzených, a tím následně o odklon z možné další kriminální kariéry. Pobyt odsouzených ve věznicích přináší

negativní jevy a rizika obecně označované jako projevy prizonizace a tzv. druhého života. Faktory, které vedou ke vzniku prizonizace mají zcela jasnou, čitelnou a vymezenou podobu jedná se o:

1. strukturu a kapacitní možnosti ubytovacích zařízení věznic, kdy většina negativních činností vězňů, tzv. druhého života, je způsobena hromadným ubytováním vězňů. V českých věznicích jsou ubytováni na jedné cele většinou po čtyřech i více, výjimkou nejsou ani cely o deseti ubytovaných. Jednotlivé ubytování nebo ubytování po dvou je výjimkou;

2. charakter věznic, který odpovídá složení vězňů, typem věznice nebo oddělením, případně specializovaným oddělením délkou vykonávaných trestů;

3. penitenciární zacházení s vězni ze strany personálu, které je definováno především délkou času, po který jsou vězni pod přímým vlivem zaměstnanců VS včetně doby, kdy pracují, dále strukturou a obsahem nabízených aktivit, včetně speciálních metod zacházení jako je skupinová či individuální terapie apod.;

4. celkové klima a situace ve věznici, měnící se v čase, takže jakékoli prognózy ve vězeňském prostředí jsou velmi obtížné, protože je situace vždy závislá na okamžité vnější náladě společnosti, vnitřní situaci ve věznici, aktuálním složením vězňů apod.;

5. zajištění bezpečnosti věznice, kdy věznice musí být bezpečné pro společnost (vnitřní bezpečnost) a musí být funkční ostraha (vnější ostraha). Každé bezpečnostní opatření s sebou přináší řadu nepopulárních kroků a opatření, jako jsou prohlídky cel, osobní prohlídky, pohyb ozbrojených a uniformovaných příslušníků apod., přičemž se tato opatření významně podílejí na stavu a intenzitě napětí jak mezi vězni, tak personálem. Specifickou součástí jsou i režimová opatření (pevně stanovená doba jídel, budíček, večerka, vycházky, pohyb pod dozorem i ve výkonu vazby);

6. materiální a technické podmínky, kdy vybavení cel a zařízení pro vězně jsou mnohdy zastaralá a v technicky nevyhovujícím stavu;

7. zaměstnávání vězňů, které je trvalým problémem zejména z kapacitních důvodů, takže chybí nabídka vhodné práce a její patřičné ohodnocení. Přitom mnoho vězňů velmi pozitivně hodnotí možnost, během výkonu trestu splatit, alespoň část dluhů z trestné činnosti nebo na výživném;

8. absenci možností sportovního, kulturního a zájmového vyžití, které je především limitováno prostorovými možnostmi věznic i finančními zdroji na nákup zařízení a pomůcek;

9. pronikání mobilních telefonů do věznic, kdy nelegální mobilní telefony ve věznicích představují závažný problém, a to zejména ve vazebních věznicích, protože používáním mobilních telefonů mohou obvinění mařit a ovlivňovat řádný průběh vyšetřování;

10. existenci nelegálního (černého) trhu s drogami včetně ilegálního prodeje a směňování léčiv, je závažným jevem skryté nedovolené činnosti vězňů, kdy za tzv. „klepky,“ lze ve vězení získat mnohé věci a krom toho, bývají předmětem vydírání a šikany, příčinou mnoha konfliktů a agrese všeobecně;

11. nedostatečně důrazné působení na vězně, který i ve vězení nadále pokračuje v drogové závislosti, je obtížněji přístupný k jakémukoliv působení (zejména ve stavu absence drogy) a hůře se snáší se spoluvězni. Je všeobecně známou skutečností, že člověk pod vlivem drog nebo v abstinenčním syndromu, se změněnou psychikou vlivem drog, je velmi těžko výchovně ovlivnitelný;

12. riziko drogové závislosti do budoucna, kdy se vězeň seznámí s drogou až v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody, odnáší si s sebou na svobodu veliké riziko závislosti, a po propuštění na svobodu, ho bude tato závislost nutit vyhledávat prostředí a kontakty s dealery, často za finanční prostředky získané z trestné činnosti;

13. agresi ve vězeňském prostředí, kdy se ve vězení vyskytují všechny typy agresivního chování. Útočníky jsou většinou vězni s agresivními sklony, popudliví a nesnášenliví, trpící poruchami osobnosti. Vyloučit nelze ani útok ve formě instrumentální agrese, jejímž účelem je útek. Agrese může být vyvolána také aktuálním psychickým stavem jinak klidného vězně.

Všechny personál věznice, především nepedagogičtí zaměstnanci, mají svůj vliv na vývoj prizonizace. Zejména lékaři vězeňských nemocnic, pomocný personál (sestry) a další zaměstnanci mohou správnou a odbornou pomocí působit, že je vězeň i nadále schopen plnit resocializační program. Na základě žádosti ošetřujícího lékaře může být vězeň umístěn na jiné oddělení, než byl doposud. Takovéto rozhodnutí může velice ovlivnit psychiku odsouzeného člověka, a tím zmírnit dopad prostředí na jeho duševní rovnováhu.

2.4.1 Současný stav a perspektiva vězeňských kapacit

Následující text byl zpracován s využitím materiálu nazvaným:

„*Hrozí opět přeplnění věznic?*“ (Dušek, 2015). Z dostupných statistických údajů lze dovodit, že se silný nárůst počtů vězňů, jenž se postupně vyvíjí od roku 2014, se zastaví nebo alespoň zpomalí, důsledkem doplnění věznic po amnestii. Počet odsouzených ve výkonu trestu neustále stoupá. V současnosti je oficiální ubytovací kapacita pro výkon trestu 18 097 vězňů. Pokud se situace bude nadále vyvíjet stejným směrem jako v letech předchozích bude v následujících letech opět hrozit přeplňování věznic. Nedostatek ubytovacích kapacit pro odsouzené má dvě řešení. První znamená výstavbu nových věznic. Druhé, vyžaduje více koncepčních změn, jsou to změny v trestní politice vedoucí ke snížení počtu vězňů, aby nebylo nutné stavět nové věznice.

Česká republika má jednu z největších vězeňských kapacit v Evropské unii. Růst odsouzených je finančně velmi náročný a vězení je nejpřísnějším, ale i ekonomicky náročným trestem.

Podstatný směr závěrečné dekády bylo snížení většiny projevů kriminality (loupeže, krádeže, podvody, sexuálních přestupků), které přispěly výrazně k poklesu počtu vězňů a průměrné délce uložených nepodmíněných trestů. Počet vězňů ovlivňuje i délka trestního řízení. K výraznému zkracování trestního řízení u soudů dochází u všech kategorií kriminality. Například u krádeží délka trestního řízení u soudů se zkrátila z 9 na 5,5 měsíce. Pokud se nezmění kriminalita a trestní politika, počet vězňů se po roce 2020 ustálí na 20 360 vězňů. Budou-li pokračovat dosavadní trendy v trestní politice, počet vězňů trvale poroste a v roce 2024 dosáhne 21 740 vězňů.

Výrazným problémem se stává stále prodlužování trestů, které je finančně náročné. Veřejnost se však domáhá vyšších trestů, to ale přináší vyšší náklady. V zemích Evropské unie Česká republika dosáhla větší vězeňské populace než v západních státech.

V této věci je trestní strategie zralá na určité úpravy, a je nutné zvažovat stanoviska změn, které povedou ke snížení odsouzených či celkové kriminality, a tím i k úspoře nákladů při potlačování trestů. Možné postupy v tomto směru obsahují:

- Vyšší aplikace domácího vězení nebo peněžitě tresty;
- Zastavení dalšího zvyšování již vysokých trestů;
- Více programů orientované na snížení recidivy;

- částečné či úplné odstranění trestního postihu některých méně škodlivých projevů kriminality;
- Zvýšit preventivní působení policie jako prostředek k poklesu kriminality.

Řešením problémů přeplněných věznic by se nemělo omezovat pouze na výstavbu nových věznic. Účinnějším řešením se v aktuální situaci jeví spíše více opatření: částečné zvýšení kapacit věznic (ale o podstatně méně než chybějících 2 300 míst) a některá z výše zmíněných opatření směřujících ke snížení vězeňské populace či kriminality.

2.5 Pomoc neziskových organizací při získávání zaměstnání

Úspěšné vzdělávání a dosažení pracovní kvalifikace ještě samo o sobě nemusí být postačující k tomu, aby odsouzený po výkonu trestu a návratu do majoritní společnosti, nastoupil do zaměstnání nebo začal podnikat. I když má sociální pracovník, jako zaměstnanec Vězeňské služby povinnost pomáhat při obstarávání zaměstnání v době, kdy je ještě odsouzený ve výkonu trestu a na propuštění se teprve připravuje, tak i další neocenitelnou pomocí jsou aktivity některých neziskových organizací.

„Mezinárodní vězeňské společenství (Prison Fellowship International – PFI) je velká ekumenická organizace, do níž se zapojilo 127 zemí. Každá z nich může přijít s originálním projektem na dobrovolnickou službu uvězněným, jejich rodinám, obětem a všem, koho se vězeňství týká. Projekty se shromažďují v souhrnné databázi a jsou k dispozici ostatním členům, kteří je mohou využít i s vyzkoušeným know-how.“

(Mezinárodní vězeňské společenství z. s.)

„V současné době má česká organizace asi 50 „kmenových“ členů a nárazově spolupracuje s 400 dobrovolníky.“ (Scheinostová, 2015, s. 92).

Součástí Střední školy VIZE a smyslu činnosti organizace je i pomoc vězeňskému personálu a ostatním ve vězeňství angažovaným osobám. S ohledem na specifika výkonu trestu odnětí svobody jak na straně odsouzených, tak na straně řídicího, výkonného a odborného personálu věznic je to vize zasluhující pozornosti, a to jak z hlediska představ a plánů, tak z hlediska konečného efektu nepochybně dobře míněné snahy. Celá organizace *Mezinárodní vězeňské společenství* je postavena na křesťanských zásadách. Nejde přitom o lokální záležitost, byť je konkrétní činnost soustředěována jen na několik málo věznic. Mezinárodní vězeňské společenství má uzavřené dohody ve věznicích Pankrác, Jiřice

a Světlá nad Sázavou, se kterými v současnosti usilovně pracuje v programu: „*Příprava na propuštění a následná péče na svobodě.*“

Mezinárodní vězeňské společenství je součástí evropského projektu, kterého se zúčastnily země Evropské unie: Česká republika, Německo, Maďarsko, Nizozemsko, Itálie, Španělsko, Portugalsko, Rakousko a Velká Británie. Českými partnery projektu jsou Probační a mediační služba a Občanská poradna Nymburk (právě s ohledem na Věznici Jiřice).

Mezi celou řadou smysluplných projektů je třeba se stručně zaměřit na jeden z nich, kterým je *Příprava na propuštění a následná péče na svobodě* (Scheinostová, 2015). V rámci projektu se nyní MVS stará zhruba o devadesát lidí ve třech věznicích, o ženy i muže. S každou věznicí je uzavřená smlouva o obsahu a rozsahu pomoci a vzájemném vyjasnění, co si kdo představuje, a aby organizace nenabízela něco, o co není mezi vězni zájem. Následně věznice vybírá lidi, kteří o službu či pomoc mají zájem. Buď se připravují na propuštění, nebo mají naopak velmi dlouhé tresty či na tom nejsou psychicky dobře. Těm organizace pomáhá s přípravou na život na svobodě a zároveň se snaží, aby dotyční odsouzení pochopili, co udělali špatně a proč se to stalo. Cílem je, aby vězeň reflektoval, že udělal chybu, někomu ublížil, a někomu by se tedy měl omluvit a nahradit škodu. Jde tedy o to, aby u vězně začalo pracovat svědomí, aby určitá, byť malá záruka, že své činy nebude opakovat.

Vězni jsou vedeni k tomu, aby si nedělali nerealistické plány, že všechno půjde naráz a snadno, ale naopak, že budou obtížné. Mohou „narazit“ v rodině, budou těžko hledat zaměstnání apod. Zároveň ale dostávají najevo, že nezůstanou osamoceni, a proto dostávají po propuštění osobního mentora z organizace tzv. „profesionálního kamaráda“, který je propuštěnému vězni v prvních dnech nablízku. Jeho práce spočívá v tom, že na propuštěného počká před vězením nebo na nádraží, opatří mu oblečení, absolvuje s ním jednání na úřadech. Propuštění bývají v tenzi, mají pocit, že na nich každý vidí, odkud jdou, mají obavu ze selhání, takže by bez podpory mohli snadno a rychle skončit na ulici.

Jestliže se odsouzený s dosaženou pracovní kvalifikací sám, anebo prostřednictvím sociálního pracovníka v příslušné věznici s touto organizací kontaktuje, existuje reálná šance na vyhledání pracovního místa odpovídajícímu dosažené kvalifikaci a prakticky s možností

ihned po opuštění věznice začít pracovat. Stejně tak se propuštěným dostává podpory při evidenci na úřadu práce a žádostech o přiznání dávky v hmotné nouzi.

Další z organizací, která rozvíjí projekty obdobného typu je *RUBIKON Centrum*. Osobám s trestní minulostí nabízí dluhové poradenství a pracovní poradenství včetně zprostředkovávání zaměstnání. Umožňuje získat větší přehled o nabídce pracovních příležitostí, konzultovat zpracování životopisu a motivačního dopisu, připravit na pracovní pohovor a naučit se před zaměstnavatelem hovořit o své trestné minulosti. Rubikon navíc sám aktivně vyhledává a oslovuje vhodné zaměstnavatele, a nabízí jim bezplatnou službu výběru a prověření uchazeče o místo, které chce obsadit. Tyto služby poskytují v Praze, Ústí nad Labem, Chebu, Kutné Hoře a Kolíně.

2.6 Účel a poslání Asociace pedagogů odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody, z. s.

Asociace pedagogů odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody, z. s. je zapsanou společností a dobrovolně sdružuje pedagogické pracovníky těch škol a školských zařízení, která se participuje na vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu. Cílem Asociace je realizace příprav společné strategie ve vzdělávání, výměny zkušeností ve formě didaktických příprav na Odborné vyučování za účelem zvýšení zájmu při motivaci odsouzených a další zkušenosti spojené s vyučováním.

2.6.1 Strategický plán pro období 2015–2020

Dle zdroje <http://www.appv-vtos.cz> níže uvádím nejdůležitější body strategie:

- Podílet se v diskusích o vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody na úrovni Ministerstva spravedlnosti ČR (dále jen MSp ČR), Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (dále jen MŠMT ČR), Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (dále jen MPSV ČR) a kompetentních organizačních složek ústředních orgánů státní správy;
- Vybudovat metodické centrum na formování školských vzdělávacích programů pro osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, a to se záměrem vytvoření konkurenceschopné sjednocení pro úspěšnost absolventů na trhu práce v ČR a EU;
- Zhotovit učebnice pro školy, které vzdělávají odsouzené ve výkonu trestu odnětí

svobody;

- Stát se partnerem MŠMT ČR, České školní inspekce (dále jen ČŠI) a MSp ČR v diskusi o náplni výchovy a vzdělávání na školách pro odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody;
- Předkládat podložené a věcné informace o metodách práce, stavu výuky a kooperovat s příslušnými odbory MŠMT ČR, MPSV ČR a MSp ČR;
- Agitovat finanční prostředky na studijní pobyty svých členů na zahraničních školách;
- Uskutečňovat vzájemné výměny pedagogů do zahraničí;
- Spolupracovat s organizacemi, které se věnují zapojením osob po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody do života běžného života, především PMS ČR a jiné neziskové organizace;
- Pořádat konference o vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody 1x ročně na základě kázeňských přestupků (MV ČR, MPSV ČR, MSp ČR, MŠMT ČR, neziskové organizace);
- Asociace se stane společníkem pro podobné sdružení s obdobným zaměřením v jiných zemích, s účelem předkládání podkladů k úpravám legislativy (vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody), s ohledem na aktuální závěry EU;
- Spolupracovat s IKSP ČR a podílet se na uskutečnění výzkumů z oblasti socializace absolventů škol působících ve věznicích a akceptovat doporučení k nejvyšší účinnosti vzdělávacích procesů;
- Podporovat své působení prostřednictvím svých zaměstnanců ke snižování recidivity osob ve výkonu trestu odnětí svobody, zařazených do vývoje vzdělávání, jenž jsou součástí Programů zacházení s osobami ve VTOS.

3 Výzkum

3.1 Charakteristika a motivace zřízení SOU ve Věznici Jiřice

V oblasti resocializace odsouzených osob absolvování sebelepších kvalifikačních kurzů nemůže nahradit plnohodnotnou kvalifikaci, získanou vyučením a dosažením výučního listu, jakožto nezbytného předpokladu pro dosažení úplné resocializace nástupem do zaměstnání (závislé činnosti) nebo zahájením a realizací vlastní podnikatelské činnosti. Přestože se taková cesta jeví jako nejlépe schůdnou, odborná učiliště jsou v českých věznicích zatím výjimkou a ojedinělým jevem. Pokud taková učiliště existují, pak jsou zaměřena na řemesla, která pro svoji realizaci nepotřebují nijak nákladné vybavení k tomu, aby bylo možno podnikat. Jedním takovým středním odborným učilištěm, které dosahovalo poměrně značné efektivity, byla Střední škola VIZE (původní název Střední odborné učiliště Jiřice), umístěné ve Věznici Jiřice.

„Záměr a motivace k založení a vybudování tohoto školního zařízení byla myšlenka, že česká justice disponuje dostatkem nejen příslušníků Vězeňské služby, ale i kvalifikovanými vychovateli a pedagogy, jež se podílejí na nápravném procesu odsouzených, avšak se potýká s poměrně vysokou mírou recidivity. Po propuštění z výkonu trestu uvedení jedinci na svobodu selhávají mimo jiné i proto, že nemají odpovídající pracovní kvalifikaci, a tudíž Mají sníženou možnost se řádně zapojit do společnosti. Uvedené negativum je možné alespoň částečně eliminovat vytvořením vzdělávacího zařízení, kde budou moci odsouzení v průběhu výkonu trestu získat pracovní kvalifikaci. Jako vhodný se jevil obor malíř a lakýrník, tedy z hlediska vstupního kapitálu vcelku nenáročná profese.“ (Beer, 2015, s. 27).

3.1.1 Charakteristika objektu

Škola působila v letech 2011 až 2018. Zřízena byla v prostorách Věznice Jiřice, která udělila souhlas k provedení intence. Střední škola pod názvem VIZE měla k dispozici moderně zařízené učebny nejen s interaktivní tabulí, ale i menší knihovnou přímo na učebně ve smyslu využití čtenářských dílen, dále dílnami pro odborný výcvik i s možností uplatnění získaných dovedností a vědomostí Odborného výcviku přímo v prostorách věznice, počítačovou učebnou a tělocvičnou. Školní knihovna s více než 800 tradiční i moderní literatury se pak nalézala přímo na oddíle věznice, jenž byl vyhrazen pro žáky školy.

Management Věznice Jiřice uvítal založení střední školy ve svých prostorách a vyhodnotil ji jako potenciální možnost s účelem zvýšení kvalifikace odsouzených

a následné motivaci ke kvalitnímu životu po propuštění a tím i poklesu recidivy. Právě z tohoto důvodu umožnila pronájem svých prostor.

3.1.2 Výukové obory

Škola poskytovala obory specializované na stavební profese. V prvním roce nabízela dva obory: 39-41-H/01 Malíř a lakýrník a 36-57-E/01 Malířské a natěračské práce. Její celková kapacita byla zaplněna z jedné poloviny, byl však otevřen pouze druhý ročník. Žáci, kteří prošli přijímacím řízením byli zaměstnanci věznice vybráni na základě vzájemné spolupráce. Uchazeči byli diagnostikováni pracovníkem věznice a zaměstnancem školy, prošli vědomostním testem zejména z početních úkonů matematiky a jazyka českého.

První rok byl zaměřen na uchazeče, kteří nedokončili středoškolské vzdělání z důvodů v souvislosti s odsouzením. Současně mohli výuční list získat ti jenž započali vzdělání v jiném vzdělávacím zařízení v prostorách věznice, avšak byli předčasně propuštěni.

V dalších letech již byli přijímáni uchazeči do prvního ročníku s ukončenou povinnou docházkou základní školy, u kterých byl předpoklad úspěšného dokončení na učilišti.

Přihlásit se mohli i absolventi středního odborného učiliště i maturanti především se zaměřením na stavebnictví. Hlavním cílem bylo začlenění žáků do společnosti po propuštění z výkonu trestu. Absolventi naleznou uplatnění nejen v oboru Malíř a lakýrník, ale i v jiných odvětvích, zejména ve stavebnictví. Úmyslem Střední školy VIZE bylo výrazně pomoci zformovat podmínky vývojem vlastních charakterových vlastností, ale i pracovních dovedností.

3.2 Vymezení problému, stanovení cíle šetření a formulování výzkumných otázek

Vymezení problému

Problémem vzdělávání v rámci pobytu ve vězení je zmapovat nejen zájem o získání výučního listu z konkrétního učebního oboru, ale přispět významnou měrou k lepšímu začlenění do pracovního procesu po ukončení výkonu trestu, zaplacení finančních pohledávek a omezit na výraznou míru opětovnému nástupu trestu odnětí svobody. Proto je

nesmírně důležité vytvořit nejen legislativní podmínky (např. odsouzení jedinci nemohou snadno získat živnostenský list – viz podrobněji předchozí část bakalářské práce). Dalším problémem je dostatečně motivovat jedince k získání výučního listu apod.

V prostředí věznic (při výkonu trestu odnětí svobody) jedinci, kteří se snaží přistupovat k realitě konstruktivně, tzn. že po ukončení trestu odnětí svobody se snaží najít uplatnění v praxi. Problém spočívá v tom, že mnohým k lepšímu začlenění do pracovního procesu chybí odpovídající vzdělání a praxe. Projekt Střední školy VIZE se snažil právě takový problém (překážku) alespoň částečně odstranit.

Stanovení cíle šetření

Pro zjištění rozličných informací, které by přispěly k další zkvalitnění práce v soukromých školách nacházející se v prostorách věznice, bylo realizováno šetření, jehož cíle bylo:

„Zjistit od žáků učiliště převládající motivy pro získání výučního listu oboru Malíř a lakýrník a Malířské a natěračské práce jejich záměry (představy) po propuštění z výkonu trestu.“

To znamená zmapovat, zda a jakým způsobem s dosaženou kvalifikací hodlají naložit, zejména zde uvažují o práci v rámci závislé činnosti nebo se osamostatnit, případně podnikat na základě získání živnostenského listu.

Formulování výzkumných otázek

Ve vztahu k výše stanovenému cíli je vhodné naformulovat následující výzkumné otázky, které se týkají hlavních problémových okruhů.

VO1 – Jaké jsou převládající motivy zapojení se do získání výučního listu?

Zdůvodnění:

Zkušenosti z jiných věznic poukazuje na to, že zájem o učební obor souvisí s možností efektivního využívání volného času. Někteří rychle odhadnou své vzdělávací možnosti a raději využijí možnosti pracovat a vydělat si peníze. Mnohem menší tzv. „investice“ do vzdělávání po ukončení výkonu trestu.

VO2 – Jakým způsobem hodlají propuštění jedinci naložit s výučním listem po ukončení

výkonu trestu odnětí svobody?

Zdůvodnění:

Dá se reálně předpokládat, že respondenti očekávají, že bude pro ně mnohem snadnější získání pracovní místa. Dá se také tušit, že někteří pod vlivem zvýšení kvalifikace, že budou vyhledávat pracovní příležitosti mimo území republiky (např. Německo, Rakousko apod.). Velice zajímavé bude názor na možnosti výučního listu k získání živnostenského listu.

3.3 Výběr nástrojů k sběru dat, charakteristika vzorku a popis sběru dat šetření

Výběr nástrojů k sběru dat

Vzhledem k věkovému složení respondentů a vzhledem k jejich nejvyššímu dosaženému vzdělání se ukazuje jako nejvhodnější použít následující nástroje sběru data.

K sběru odpovídajících dat bude využito.

- a) dotazníku (mezi aktivními žáky, u kterých je předpoklad, že jejich výuka bude řádně ukončena). Musel být zvolen poměrně jednoduchý dotazník s malým počtem položek, a to z důvodů udržení zodpovědného přístupu při jeho vyplnění.
- b) řízeného rozhovoru (absolventu výuky po ukončení výkonu trestu) Rozhovor byl uskutečněn při slavnostním „vyřazení“ učňů.

Řízený rozhovor, a to a) s respondenty, kteří absolvovali studium před ukončením

b) s respondenty, kteří ukončili

Bylo provedeno jednoduché dotazníkové řešení mezi žáky Střední školy Vinařice, kterého se zúčastnilo celkem 44 osob, tedy 100,0 % žáků, kteří vyplnili a odevzdali dotazník. Současně byl uskutečněn rozhovor s danou skupinou respondentů se záměrem ověřit i verbální formou data.

Prezentace dotazníku

Dotazník

Jaký je váš věk:

Jaké je vaše nejvyšší vzdělání?

- a) základní b) neukončený učební obor c) mám výuční listopad

- d) začal jsem na střední škole s maturitou, ale nedokončil
- e) mám maturitu
- f) jiné

Máte „venku“ rodinu?

- a) Ano, manželka, ale nemáme ještě děti
- b) Ano, manželka, máme několik dětí
- c) Ne, ale čeká na mne partnerka
- d) Ne, jsem rozvedený a žiju sám
- e) V podstatě nevím

1. Jaké jsou motivy, které vás vedou k tomu, že jste se v průběhu výkonu trestu rozhodl vzdělávat se?

- a) abych ukrátil dlouhou chvíli
- b) získal větší šanci při hledání práce po výkonu trestu
- c) chtěl jsem to zkusit, zda na to mám
- d) přesvědčili mne k tomu spoluvězni
- e) přesvědčil mne k tomu vychovatel
- f) po skončení budu mít více peněz
- g) přesvědčila mne k tomu manželka (partnerka)
- h) přesvědčily mne k tomu děti
- i) jiný důvod

.....
.....

2. Myslíte si, že učení v prostředí věznice je:

- a) náročnější než v „normální“ škole
- b) horší, protože není dostatek literatury
- c) náročnější, protože není zde volný čas na učení
- d) náročnější, protože není s kým konzultovat
- e) trochu mi chybí možnost „si to zkusit“

f) jiný názor:

.....

3. Jaký je váš vztah k učební u oboru?

- a) velmi kladný b) spíše kladný c) tak na půl
d) spíše negativní e) negativní f) nemám vyhraněný názor

4. Zvolil jste si obor:

- a) malíř a lakýrník b) malířské a natěračské práce

5. Byla to volba v rámci vašeho zájmu, nebo jen možnost získat „papír“ a relativně i volno:

- a) bylo mi to jedno
b) měl jsem to už dříve v úmyslu
c) jsem spíše orientován na „kovo“ obory
d) jsem spíše orientován na „dřevo“ obory
e) jsem spíše orientován na služby (opravář, kuchař, číšník apod.)

6. Po ukončení trestu bych rád pracoval:

- a) podnikatel (tzn. na živnostenský list)
b) jako zaměstnanec (v nějaké firmě)
c) ještě nevím, jak a kde budu pracovat
d) nepřemýšlel jsem o tom
e) zapojím se úplně v jiném oboru

7. Domníváte se, že dokážete získat po ukončení výkonu trestu živnostenský list?

- a) Dokáži zvládnout a získat živnostenský list sám
b) Nevím úplně přesně, ale s pomocí úředníků to asi zvládnu
c) Asi budu pracovat „na černo“.
d) Pracovníci na úřadu mi list zařídí
e) Stejně pojedou dělat do Německa a tam ho nepotřebuji

f) Uvidím časem

8. Výuku, které jsem se zúčastnil, hodnotím jako: (hodnoťte známkou jako ve škole)

Svoje stanovisko zakroužkujte.

1 2 3 4 5 nevím

9. Náročnost výuky byla v porovnání s obdobnou výukou mimo věznici:

- a) srovnatelná
- b) přibližně shodná
- c) trochu náročnější
- d) určitě těžší
- e) nemohu posoudit, nevím

10. Jak byste se opětovně rozhodl.

- a) určitě bych se do toho pustil
- b) spíše ano
- c) bylo to pro mne milé překvapení
- d) nevím, asi bych trochu váhal
- e) spíše ne
- f) určitě ne
- g) nevím

Struktura řízeného rozhovoru

- Domníváte se, že Vám vzdělávání ve věznici pomůže k lepšímu návratu do běžného života?
- Co cítíte nebo co jste cítil, jako největší překážku ve studiu?
- Co konkrétního plánujete po propuštění z vězení, a to ve vztahu k práci?
- Jak Vám vzdělávání ve věznici pomohlo k návratu do běžného života?

Charakteristika vzorku

Šetření se zúčastnilo celkem 44 osob. Jedná se o všechny, kteří úspěšně absolvovali závěrečné praktické zkoušky. Původně se do výuky zapojilo 51, ale pouze 44 dokončilo, což je 86,2 %.

Popis sběru dat šetření

Rozhovory, které byly realizovány s těmi, kteří již ukončili výkon trestu, byly uskutečněny prostřednictvím náhodného setkání (např. v rámci návštěvy u svých aktuálně vězněných osob – přátel.

U sběru dat mezi jedinci, kteří ukončili výkon trestu, došlo ke sběru v druhé polovině kalendářního roku, kdy se postupně jedinci zapojovali do pracovního procesu, a to jako na živnostenský list nebo jako zaměstnanci rozličných firem.

3.4 Analýza získaných dat

V následující kapitole je přehled jednotlivých odpovědí na položky z dotazníku, a to včetně dílčích komentářů.

Tabulka č. 1

Složení respondentů z hlediska věku.

Věková struktura respondentů		
Věkové rozmezí	Počet respondentů	%
18–30	24	54,2
31–40	14	32,0
41–50	6	13,8
celkem	44	100,0

Z uvedeného přehledu je zjevné, že největší zastoupení ve věkové kategorii 18–30 let, tzn. v období, kdy mnozí mají velkou šanci nejen zahájit vzdělávání, ale vzhledem i ke „krátkému“ odstupu od základní, případně nedokončení střední školy, právě studium

dokončit. Současně lze usuzovat i na to, že uvedená skupina dotazovaných bude mít největší zájem na potencionálním zlepšení své pozice po návratu do civilního života.

Tabulka č. 2

Délka dosud nevykonaného trestu:

Délka dosud nevykonaného trestu:		
věkové rozmezí	počet osob	%
do 2 let	23	52,3
do 3 let	10	28,0
do 4 let	7	15,9
do 5 let	2	4,5
nad 5 let	2	4,5
cekem	44	100,0

Při přijímání žáků do školy byla zohledněna doba školní docházky. Důvodem byla snaha, aby nedocházelo k nedokončení učebního poměru z důvodu propuštění žáka na svobodu. I v těchto případech škola, ve spolupráci s ředitelstvím věznice, umožňuje dokončení školní docházky a vyučení propuštěných odsouzených, z praktického hlediska se naráží na problémy zvláště ekonomického rázu, zejména pak získávání prostředků na dojíždění ze zpravidla vzdáleného místa bydliště.

3.5 Vyhodnocení získaných údajů

Vyhodnocení (charakteristika) výzkumného vzorku. (Poznámka: Získané výsledky nelze paušalizovat na celé zařízení, ale pouze na podmnožinu odsouzených jedinců, kteří se rozhodli v prostředí věznice a po dobu výkonu trestu se vzdělávat v konkrétním učebním oboru.)

Tabulka č. 3

Nejvyšší dosažení vzdělání

	abs.	%
základní	5	11,1

neukončený učební obor	33	75,0
mám výuční list	2	4,5
začal jsem na střední škole s maturitou, ale nedokončil	3	6,7
mám maturitu	1	2,7
celkem	44	100,0

Všichni respondenti mají základní vzdělání a z tohoto počtu 3/4 neukončili učební obor. To znamená, že mají jisté, byť nepatrné zkušenosti ze středoškolského (učilištního) prostředí. Obsahem sledování nebylo zjistit, jakou střední školu, respektive učební obor začali studovat, zda se jednalo o první školu, případně druhou volbu a ani nebylo předmětem zkoumání zjistit motivy a důvody, které k neukončení vedli. Na základě osobních kontaktů s některými žáky lze říci, že v mnoha případech se jednalo o nezáměr ze strany samotných rodičů, v některých případech se zase jednalo o konzumaci drog, alkoholu, sdužování do party apod.

Důležitým motivačním prvkem při rozhodování může sehrávat aktuální sociální prostředí. Například situace, kdy manželka a děti vidí, že otec, byť v současné době ve vazbě, se rozhodl získat výuční list. Dá se reálně očekávat (což se také na základě osobního kontaktu potvrdilo), že mnozí „stoupnou“ v okruhu svých blízkých na „ceně“ a pro své děti mohou i nepřímo představovat určitou motivaci. Podle zjištění (podrobněji viz následující tabulka č. 4), která zachycuje skutečnost, že 77,3 % dotazovaných má v současné době blízké sociální prostředí.

Tabulka č. 4

Aktuální sociální prostředí

<i>Máte „venku“ rodinu nebo někoho, kdo na vás „čeká“?</i>	abs.	%
ano, manželka, ale nemáme ještě děti	2	4,5
ano, manželka, máme několik dětí	25	56,9
ne, ale čeká na mne partnerka	7	15,9
ne, jsem rozvedený a žiju sám	2	4,5

v podstatě nevím, nemám informace	2	4,5
pouze rodiče	6	13,7
celkem	44	100,0

Jedna z nejdůležitějších otázek, která byla položena respondentům, se týkala samotných motivů, které vedly k rozhodnutí absolvovat učební obor (podrobněji – viz následující tabulka č. 5). V 38,5 % případech se ukázal jako velký motiv získat „*získal větší šanci při hledání práce po výkonu trestu*“ a „*po skončení budu mít více peněz*“. Dalším významným motivem bylo „*ukrácení dlouhé chvíle*“, tzn. snaha o efektivní naplnění volného času (25,0 %). Tato skutečnost se může ukázat v brzké době jako okrajová, a to proto, že v současné době je velký nedostatek pracovních sil na trhu práce a odsouzení mají možnost (když se taková situace naskytne) jít raději pracovat a vydělat si peníze. Což je nezpochybnitelný motiv a v prostředí věznice i logický. Přesvědčit vězně o tom, že vzdělání má dlouhodobý efekt, je velice složité.

Jak je z uvedeného přehledu zjevné, motivy, které vedly dotazovaného, jsou velmi různé. Celkově se však ukazuje, že převládá dobrý motiv, uplatnění, mít více peněz, např. i osobnostní důvod, tzn. – dokázat si sám sobě, zda na to mám apod. Je překvapivé, že na ovlivnění získat výuční list měl výrazný malý vliv někdo z blízkých.

Volba možnosti doplnit si odpovídající profesní vzdělání je dána (motivována) především získáním nejen výučního listu, ale mnozí očekávají i mírnější přístup ze strany vězeňské služby, volnější režim apod. Stávající výběr učebních oborů nedává velký prostor k možnosti si zvolit, ale stálo by jistě za zvážení, jakým směrem rozšířit nabídku. Na základě rozhovorů s odsouzenými se ukazuje, že je poměrně velký zájem o obory kuchař, číšník, instalatér, V konkrétním zařízení spočívá největší problém v materiálně technickém zabezpečení. Kapacity v oblasti pedagogického personálu a možnost zaměstnat učitele odborného výcviku, nepředstavuje problém.

Tabulka č. 5

Jaké jsou motivy, které vás vedou k tomu, že jste se v průběhu výkonu trestu rozhodl vzdělávat se?

	abs.	%
abych ukrátil dlouhou chvíli	11	25,0
získal větší šanci při hledání práce po výkonu trestu	12	27,2
chtěl jsem to zkusit, zda na to mám	5	11,3
přesvědčili mne k tomu spoluvězni	6	13,5
přesvědčil mne k tomu vychovatel nebo někdo jiný z personálu	2	4,5
po skončení budu mít více peněz	5	11,3
přesvědčila mne k tomu manželka (partnerka)	1	2,7
přesvědčily mne k tomu děti	2	4,5
jiný důvod	0	0,0
celkem	44	100,0

Tabulka č. 6

Názor na náročnost učení v prostředí věznice

<i>„Myslíte si, že učení v prostředí věznice je“</i>	abs.	%
náročnější než v „normální“ škole	25	56,9
horší, protože není dostatek literatury	3	6,8
náročnější, protože není zde volný čas na učení	5	11,4
náročnější, protože není s kým konzultovat	3	6,8
trochu mi chybí možnost „si to zkusit“	7	15,9
jiný názor:	1	2,2
celkem	44	100,0

Jedna položených otázek v dotazníku se týkala i názoru na náročnost učení v běžné škole a v prostředí věznice (viz tabulka č. 6). Dá se logicky předpokládat, že většinový názor

bude takový, že studium v prostředí věznice bude „náročnější než v „normální“ škole“ (56,9 %).

Tabulka č. 7

Vztah k učebnímu oboru

	abs.	%
velmi kladný	5	11,4
spíše kladný	12	27,3
tak na půl	18	40,9
spíše negativní	1	2,2
negativní	0	0,0
nemám vyhraněný názor	8	18,2
celkem	44	100,0

Výsledky naznačují, že vztah ke zvolenému oboru je spíše pozitivní (48,7 %), případně „vlažný“ (40,9 %). Výsledky lze hodnotit jako pozitivní, a to i v souvislosti s dalšími získanými údaji.

Z tabulky č. 7 lze vyčíst, že 20,4 % dotazovaných má k nabízenému oboru „spíše negativní“ případně *nevyhraněný* postoj.

Tabulka č. 8

Volba konkrétního oboru

	abs.	%
malíř a lakýrník	19	43,2
malířské a natěračské práce	25	56,8
celkem	44	100,0

Výběr učebních oborů z nabízené škály byl poměrně vyrovnaný. Ti zájemci, kteří nakonec nedokončili, byli právě z první skupiny (malíř a lakýrník). Je však pravda, že sami dotazovaní neviděli mezi jednotlivými obory velký rozdíl.

Tabulka č. 9

Motivy výběru studia učebního oboru

Byla to volba v rámci podle vašeho zájmu, nebo jen možnost získat „papír“ a relativně i volno?	abs.	%
bylo mi to jedno	7	15,9
měl jsem to už dříve v úmyslu	2	4,6
jsem spíše orientován na „kovo“ obory	6	13,6
jsem spíše orientován na „dřevo“ obory	6	13,6
jsem spíše orientován na služby (opravář, kuchař, číšník apod.)	23	52,3
celkem	44	100,0

Přestože mnozí (jak se ukáže i dále) stavěli k získání učebního oboru (v podstatě volbou pouze ze dvou variant) pozitivně, stálo by nepochybně za úvahu rozšířit pro další období nabídku. Tento záměr vyzníval i v náhodných rozhovorech s respondenty, stejně tak jako i s těmi, kteří se ve finální podobě nezapojili do výuky, by volilo studium učebního oboru, kdyby byla jiná (pestřejší) nabídka. Mnohdy se jednalo o obory, které začali respondenti studovat v dřívější době a z rozličných ji nedokončili.

Tabulka č. 10

Představy o uplatnění po ukončení trestu

Po ukončení trestu bych rád pracoval:	abs.	%
podnikatel (tzn. na živnostenský list)	4	9,1
jako zaměstnanec (v nějaké firmě)	18	40,9
ještě nevím, jak a kde budu pracovat	11	25,0
nepřemýšlel jsem o tom	8	18,2

zapojujím se úplně v jiném oboru	3	6,8
celkem	44	100,0

Je zjevné, že mnozí z dotazovaných se nechají raději zaměstnat (40,9 %), než aby podnikali na vlastní kůži. Zajímavý je podíl těch, kteří moc nepřemýšlejí o budoucnosti (43,2 %). Vysvětlení může být několik, například špatná motivace, neuspokojení z dané profese apod.

Jak již bylo řečeno na jiném místě bakalářské práce, získání živnostenského listu (viz Tabulka č. 11) není zcela jednoduchou (z právního hlediska) záležitostí. Kladně lze vnímat i takovou skutečnost, že mnozí důvěřují pracovníkům úřadu, že v případě problému jim pomohou (13,6 %). Naopak poněkud zarazující je poznatek, že přibližně 1/3 dotazovaných (tj. 34,2 %) připouští práci tzv. na černo, která může představovat možný návrat do vězeňského prostředí.

Tabulka č. 11

Představa o získání živnostenského

Domníváte se, že dokážete získat po ukončení výkonu trestu živnostenský list	abs.	%
dokáži zvládnout a získat živnostenský list sám	3	6,8
nevím úplně přesně, ale s pomocí úředníků to asi zvládnou	6	13,6
asi budu pracovat „na černo“	15	34,2
pracovníci na úřadu mi list zařídí	6	13,6
stejně pojedou dělat do Německa a tam ho nepotřebuji	8	18,2
uvidím časem	6	13,6
celkem	44	100,0

Tabulka č. 12

Možnosti opětovné volba studia učebního oboru

Jak byste se opětovně rozhodl.	abs.	%
určitě bych se do toho pustil	22	50,0

spíše ano	10	22,6
bylo to pro mne milé překvapení	8	18,2
nevím, asi bych trochu váhal	2	4,6
spíše ne	0	0
určitě ne	0	0
nevím	2	4,6
celkem	44	100,0

Ukázalo se, že 90,8 „všech dotazovaných vnímá vlastní rozhodnutí pozitivně, což lze považovat za velký úspěch. Zjištění však nevyovídá o tom, zda a jak jsou osobně spokojeni s volbou „jednostranné“ nabídky. Vzhledem k vězeňskému prostředí, množství rozličných předpisů a nařízení, které nelze v běžném prostředí uplatnit, nebyla jiná možnost nabídky učebního oboru, než učební obory „Malířské – natěračské práce“ a „Malíř – lakýrník“.

Výsledky šetření shromážděné prostřednictvím rozhovoru

Rozhovoru se zúčastnilo (40 respondentů, 90.1 %), tj. všichni, kteří již absolvovali závěrečné praktické zkoušky, a to v rámci velice jednoduché evaluace. Zbylí respondenti 4 (9,9 %) neprojevovali zájem.

Z hlediska perspektivy dalšího života po vyučení a propuštění na svobodu projevovali zájem pracovat jako:

zaměstnanec	26 osob
podnikatel	14 osob

a stejně tak 16 osob uvažuje zpočátku pracovat jako zaměstnanec a následně po určité době se věnovat samostatnému podnikání. Co bylo překvapující, že samotní respondenti poukazovali na současnou právní úpravu všeobecných podmínek provozování živnosti podle § 6 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, kde se vyžaduje pro získání živnostenského oprávnění mimo jiné bezúhonnost, kterou tito žáci pochopitelně neplní a kterou je možno dosáhnout v řízení o zaházení odsouzení. To znamená, že právní úprava je tedy vážnou překážkou pro živnostenské podnikání nepřímo a následně vede žáka – absolventa k tomu, aby buďto pracoval formou závislé činnosti u jiného živnostníka, což je tedy v lepším případě, anebo dosaženou odbornou kvalifikací využíval v rozporu se zákonem a podnikal coby tzv. melouchář, čímž se vystavuje velkému riziku odhalení

a postihu za přeštep nebo trestný čin nedovoleného podnikání. U osob, které po výkonu trestu odnětí svobody opustili věznic s výučním listem a dobře míněnou snahou začít nový život a pokračovat v nastoupené resocializaci, je ustanovení § 6 odst.1,2 zák. čís. 455/1991 Sb. kontraproduktivní. Vezme-li se do úvahy pracovní proces, a to včetně podnikatelských aktivit jako významné metody resocializačního procesu, vzniká otázka, zda by de lege ferenda nemělo dojít k určité právní úpravě, která by byla právě k těmto otázkám příznivější, přičemž by v rámci principu odstranění tvrdosti zákona bylo možno zakotvit v dalším odstavci § 6 cit. Zák. možnost výjimky. Z praktického hlediska s ohledem na délku trestu je k zahlazení trestu, které žáci odborného učiliště ve Věznici Jiřice vykonávají zapotřebí, aby vedli po výkonu trestu řádný život nepřetržitě po dobu nejméně pěti let (§ 105 odst.1 tr. zák.) Samozřejmě v případě, kdy odsouzený prokázal po výkonu trestu svým velmi dobrým chováním, že se napravil, může soud s přihlédnutím k zájmům chráněným trestním zákonem zahladit odsouzení na žádost odsouzeného i před uplynutím této doby (§ 105 odst. 3 tr. zák.), je však otázka do jaké míry je pro tento postup skutečně soudní praxi nakloněna a připadá v úvahu.

(Při této úvaze není bez zajímavosti dodatek v dotazníku jednoho respondenta, který vyjádřil svůj zájem využít dosažené odborné kvalifikace k živnostenskému podnikání „pokud k tomu není třeba trestní bezúhonnost“.)

Bez zajímavosti není ani další zjišťovaný údaj, který se týká znalostí podmínek pro získání živnostenského oprávnění.

Podmínky:

zná	19 osob
nezná	3 osoby
má zájem poznat	14 osob
neodpovědělo	4 osoby

(Jednalo se o osoby, kterým do ukončení vazby zbývala doba 6 měsíců).

Dalším nástrojem k sběru dat byl strukturovaný rozhovor, který sledoval (v intencích cíle šetření) především zjištění převládající motivace ke vzdělávání dotazovaných osob (celkem 40, tj. 90,1 %), kteří jsou ve výkonu trestu a projevíli zájem o vzdělávání.

Domníváte se, že Vám vzdělávání ve věznici pomůže k lepšímu návratu do běžného života?

Odpovědi ukázali, že odsouzení jsou motivováni, jak vnitřně, neboť si plně uvědomují svou situaci a možnosti uplatnění na trhu práce, druhým motivem byla představa o tom, že chtějí napravit své chování. Získané vzdělání (výuční list) vnímají jako potřebnou kvalifikaci, aby našli právě lepší uplatnění na trhu práce. Vedle vnitřní motivace se nepochybně současně projevuje také patrná motivace vnější, tedy působení blízké rodiny, včetně dalších příbuzných. Tam, kde rodina vnímá odsouzenou jako převládající zdroj obživy, bývá získání potřebného vzdělání chápáno jako podmínka, k další pomoci po propuštění z výkonu trestu.

Co cítíte nebo co jste cítil, jako největší překážku ve studiu?

Na následující otázku odsouzení, ve vztahu k věku, odpovídali takřka stejně. Z hlavní problém považovali obavu z nezvládnutí učiva, vnitřní prohry, zklamání, mají obavu, že po opuštění věznice zklamou apod. Tato obava se týkala všech dotazovaných.

Co konkrétního plánujete po propuštění z vězení, a to ve vztahu k práci?

Odpovědi respondentů na otázku vykazují podobné představy u všech dotazovaných. Všeobecně lze předpokládat, že každý má svůj sen, který je představován iluzí o tom, mít dobrou práci, nemít dluhy a celkově prožít spokojený život.

Jak Vám vzdělávání ve věznici pomohlo k návratu do běžného života?

Otázka byla položena (písemnou formou) již propuštěným odsouzeným, absolventům Střední školy VIZE. Celkem reagovalo 16 respondentů, kteří byli ochotni odpovědět.

Celkově 14 (87,5 %) hodnotí doplnění kvalifikace jako potřebné zejména na úřadu práce a celkově jim to pomohlo při hledání práce, uvádějí vyšší mzdové ohodnocení a zájem ze strany zaměstnavatelů, a to i ve formě benefitů, zajištění bydlení apod. Zbylí jedinci (2, tj. 12,5 % aktivně hledají.

Z rozhovorů s odsouzenými bylo zjištěno, že chtějí splácet dluhy spojené nejen s výkonem trestu, ale převážně těch, jenž způsobila trestná činnost. Odsouzení si uvědomují potřebu vzdělání, ale raději by se zúčastnili rekvalifikačních kurzů, které jsou krátkodobé a neoprostí je od práce na příliš dlouhou dobu nebo pouze na pár dnů v týdnu.

Současně lze konstatovat, že výše prezentované šetření, je doplněn o poznatek, které vyplynulo z rozhovorů s dalšími odsouzenými, kteří nejsou zařazeni do vzdělávacího procesu. Skutečnost je taková, že v posledních letech klesá zájem o vzdělání, a to ve všech

vzdělávacích zařízeních, která jsou zřízena na půdě věznic. Hlavním důvodem je větší míra zaměstnávání odsouzených na placených pracovištích, a to nejen ve vězení, ale i mimo něj, tzn. ve firmách, které se nacházejí v okolí věznice.

4 ZÁVĚR

Vzdělávání v prostředí věznice může bezesporu přispět k procesu resocializace a nesporně i přispívá. Zkušenosti s projektem Střední škola VIZE jsou vesměs pozitivní. Stálo by nepochybně za podrobnější analýzu i důvody, které „přivedly“ klienty do věznice, jako např. podrobnější rozbor sociálního prostředí, z něhož pocházejí, partnerské vztahy, kontakt s lehkými drogami, alkoholem, s drobnou majetkovou trestnou činností apod. Prvotní obavy, že nebudou mít zájem na sobě pracovat, se ukázal jako chybný. Dnešní (a v blízké budoucnosti i předpokládaný) nezájem souvisí úzce s možností si vydělat okamžitě určitý finanční obnos. Při studiu musí věnovat odsouzení jedinci značnou část dne učení (5 vyučovacích hodin). V procesu přípravy a výběru uchazečů je třeba klást větší důraz na přesvědčování o tom, že toto s nadsázkou je jejich vklad do budoucnosti a krátké, okamžité přítomnosti.

Přestože výběr učebních oborů byl volen z hlediska nejjednoduššího řešení pro realizaci v prostředí věznice, ukázalo se, že zřejmě tudy může vést nepochybně jedna z úspěšných cest k celkové nápravě (resocializaci) odsouzených. Zřejmě by stálo za zvážení, zda by nebylo možné vytvořit i jiné učební obory, pro které byl mezi dotazovanými zájem.

Problém nabídky spočívá v tom, že v samotných prostorech zařízení není dostatek dílen a odpovídajících prostorů pro vykonávání praxe. Přestože následující poznámky a náměty nebyly předmětem předložené bakalářské práce, ukázalo se, že by stálo za hlubší zvážení se nad tím zamyslet. Jedná se například o skutečnost, že neexistuje dostatek učebních materiálů (učební texty, přípravy na výuku, testové soubory pro ověřování znalostí apod.) Například samostatné testy by mohly posloužit k efektivnějšímu vyplnění volného času, ke zlepšení vztahu mezi některými odsouzenými, stejně tak by napomohly ke zvýšení kvality přípravy na závěrečné zkoušky. Navíc u mnohých chybí schopnost a někdy i ochota se učit. Jedná se o činnost, na kterou nejsou příliš zvyklí.

Žák ze zvoleného oboru (malíř a lakýrník) měl dostatek možností vykonat praxi v samotné věznici, což lze hodnotit vysloveně pozitivně. Obdobně lze kladně hodnotit úspěšnost ukončení při závěrečných zkouškách, stejně tak i zpětné hodnocení možnosti

studia. Ze získaných informací lze odvodit i některé další poznatky pro vedení školy a obdobně i pro vedení školy.

Seznam použitých informačních zdrojů

BENEŠ, M. *Andragogika*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4824-5.

ČEPELÁK, J. *Penitenciární psychologie I. díl*. Výzkumný ústav penologický, Praha, 1987.

ČEPELÁK, J. *Penitenciární psychologie jako odvětví právní psychologie a její místo v systému penitenciálních věd*. Socialistická zákonnost. 1981.

ČEŠKA, P. *Vliv prizonizace na člověka*. Hradec Králové, 2012. Bakalářská práce.

DUŠEK, L., *Hrozí opět přeplnění věznic*, Praha: IDEA projekt Národohospodářského ústavu AV ČR 2015.

JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014. Student (Leges). ISBN 9788075020444.

KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-706-3.

MEZNÍK, J., KALVODOVÁ, V., KUČHTA, J. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 132. ISBN 80-210-1248-X.

Ministerstvo spravedlnosti České republiky, *Koncepce vězeňství do roku 2025*, Praha: MS ČR 2016, s. 3.

MITLÖHNER, M. *Trestní právo*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-462-5.

MÜHLPACHR, P., *Výchova jako sociální fenomén*, in 25. Celostátní kongres PARDUBICE 2017, s. 123, Praha: SPRSV 2017, ISBN 978-80-905696-5-2.

NOVOTNÝ, O. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. 2. vyd. Praha: Academia, 1969.

Prison Fellowship: Mezinárodní vězeňské společenství, z.s. [online]. Praha: Mezinárodní vězeňské společenství, 2019 [cit. 2019-04-14]. Dostupné z: <http://prisonfellowship.cz/onas/>

TOMÁŠEK, J. *Zaměstnání jako faktor desistence*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2017. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-166-0.

Trestní předpisy: redakční uzávěrka .. Ostrava: Sagit, 2010-. ÚZ. ISBN 978-80-7488-322-4.

SCHEINOSTOVÁ, A. *Na kom se provinil Zacheus*. Katolický týdeník [online]. 2015, (25) [cit. 2018-04-07]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/clanky/na-kom-se-provinil-zacheus.html>

SOLNAŘ, V. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9.

Vyhláška č. 345/1999 Sb.: Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. Ostrava: Sagit, 2019, číslo 1289.

Vzdělávání dospělých odsouzených mužů. Praha, 2015. Diplomová práce. Univerzita Jana Amose Komenského Praha s.r.o. Vedoucí práce Lenka Papíková.

WIDELAK, D. *Vzdělávání v oblasti reintegrace v českých věznicích, in Polska resocjalizacja i wieziennstwo*, Opole: Uniwersytet Opolski 2009, s. 227.

Zákon č. 169/1999 Sb.: Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. Ostrava: Sagit, 2019, číslo 1289.

Zákon č. 455/1991 Sb.: Živnostenské podnikání, volný pohyb služeb, podpora podnikání. Ostrava: Sagit, 2018, ročník 1995, číslo 1274.

Zákony pro lidi.cz. *Zákony pro lidi.cz: Zákon č. 140/1961 Sb.* [online]. Česká republika: AION CS, 2019 [cit. 2019-04-14]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-140>

ZDRÁHALOVÁ, H. *Jak se studuje UK za mřížemi?. IForum*. časopis Univerzity Karlovy, 2017, (39). ISSN 1211-1724.

Živnostenské podnikání: předpisy regulující podnikání: redakční uzávěrka .. Ostrava: Sagit, 1995. ÚZ. ISBN 978-80-7488-307-1.

Seznam příloh

Dotazník

Jaký je váš věk:

Jaké je vaše nejvyšší vzdělání?

- a) základní
- b) neukončený učební obor
- c) mám výuční listopad
- d) začal jsem na střední škole s maturitou, ale nedokončil
- e) mám maturitu
- f) jiné

Máte „venku“ rodinu?

- a) Ano, manželka, ale nemáme ještě děti
- b) Ano, manželka, máme několik dětí
- c) Ne, ale čeká na mne partnerka
- d) Ne, jsem rozvedený a žiju sám
- e) V podstatě nevím

1. Jaké jsou motivy, které vás vedou k tomu, že jste se v průběhu výkonu trestu rozhodl vzdělávat se?

- a) abych ukrátil dlouhou chvíli
- b) získal větší šanci při hledání práce po výkonu trestu
- c) chtěl jsem to zkusit, zda na to mám
- d) přesvědčili mne k tomu spoluvězni
- e) přesvědčil mne k tomu vychovatel
- f) po skončení budu mít více peněz
- g) přesvědčila mne k tomu manželka (partnerka)
- h) přesvědčily mne k tomu děti
- i) jiný důvod

.....
.....

2. Myslíte si, že učení v prostředí věznice je:

- a) náročnější než v „normální“ škole
- b) horší, protože není dostatek literatury
- c) náročnější, protože není zde volný čas na učení
- d) náročnější, protože není s kým konzultovat

- e) trochu mi chybí možnost „si to zkusit“
- f) jiný názor:

.....

3. Jaký je váš vztah k učební u oboru?

- a) velmi kladný
- b) spíše kladný
- c) tak na půl
- d) spíše negativní
- e) negativní
- f) nemám vyhraněný názor

4. Zvolil jste si obor:

- a) malíř a lakýrník
- b) malířské a natěračské práce

5. Byla to volba v rámci vašeho zájmu, nebo jen možnost získat „papír“ a relativně i volno:

- a) bylo mi to jedno
- b) měl jsem to už dříve v úmyslu
- c) jsem spíše orientován na „kovo“ obory
- d) jsem spíše orientován na „dřevo“ obory
- e) jsem spíše orientován na služby (opravář, kuchař, číšník apod.)

6. Po ukončení trestu bych rád pracoval:

- a) podnikatel (tzn. na živnostenský list)
- b) jako zaměstnanec (v nějaké firmě)
- c) ještě nevím, jak a kde budu pracovat
- d) nepřemýšlel jsem o tom
- e) zapojím se úplně v jiném oboru

7. Domníváte se, že dokážete získat po ukončení výkonu trestu živnostenský list?

- a) Dokáži zvládnout a získat živnostenský list sám
- b) Nevím úplně přesně, ale s pomocí úředníků to asi zvládnu
- c) Asi budu pracovat „na černo“.
- d) Pracovníci na úřadu mi list zařídí
- e) Stejně pojedou dělat do Německa a tam ho nepotřebuji
- f) Uvidím časem

8. Výuku, které jsem se zúčastnil, hodnotím jako: (hodnoťte známkou jako ve škole)

Svoje stanovisko zakroužkujte.

1 2 3 4 5 nevím

9. Náročnost výuky byla v porovnání s obdobnou výukou mimo věznici:

- a) srovnatelná
- b) přibližně shodná
- c) trochu náročnější
- d) určitě těžší
- e) nemohu posoudit, nevím

10. Jak byste se opětovně rozhodl?

- a) určitě bych se do toho pustil
- b) spíše ano
- c) bylo to pro mne milé překvapení
- d) nevím, asi bych trochu váhal
- e) spíše ne
- f) určitě ne
- g) nevím